

מדינת ישראל
משרד החינוך
 מינהל החינוך הדתי
 הפיקוח על הוראת התנ"ך

אלול התשע"ט

למנהלי בתי הספר היסודיים
 רכזי תנ"ך, מורות ומורי כיתות ו'
 שלום וברכה

מבחן ארצי על ספר דברים, תורה
כיתה ו' תש"ף

המבחן ומטרתו

השנה, כמדי שנה, ייערך מבחן ארצי על ספר דברים. המבחן על פרשות דברים – כי תבא (פרק א עד פרק כט פס' ח), והוא יתקיים במתכונת פנימית בלבד. המבחן יתקיים ביום שלישי כ"ו באייר תש"ף (20.5.2020). בתי הספר יקבלו את המבחנים מראמ"ה מספר ימים לפני מועד המבחן. המבחן ישמש את בית הספר להערכת הידע שנלמד בחומש דברים, וכן להערכת יכולותיהם של התלמידים להביא לידי ביטוי מיומנויות של לימוד החומש שנקנו לאורך שש שנות הלימוד בבית הספר היסודי. נדגיש, כי המטרה המרכזית בהוראת תורה היא הפנמת ערכי התורה, ומטרה זו צריכה ללוות אותנו לכל אורך ההוראה, על אף שיש קושי להעריך זאת במבחן. אי לכך יש במבחן שאלות המכוונות להפנמת ערכים ברוח "לב לדעת" (ר' להלן), אולם הן באות לידי ביטוי באופן חלקי בלבד.

ביקורי מפמ"ר בבתי ספר מדגמיים

אנו מעוניינים לחזק את הלמידה המערכתית ולשם כך נקיים מפגשים בעקבות המבחן במספר מצומצם של בתי ספר בכל מחוז. בתי הספר אשר אצלם יתקיים הביקור יקבלו על כך הודעה לפני המבחן. בביקורים ישתתפו מפמ"ר תנ"ך, המפקח הארצי על בתי הספר היסודיים, ונציג הפיקוח במחוז. בביקורים אלו נתמקד בנושא הוראת התורה, תוך למידה משותפת עם צוות כיתות ו' והנהלת בית הספר: מה למד צוות בית הספר מהמבחן, מה אנו כצוות פיקוח נוכל ללמוד מכם, היכן נציב מוקדים לשיפור ההוראה בהמשך וכדו'.

המבחן - חלק מהתכנית השנתית

הפרקים למבחן נקבעים על פי תכנית הלימודים השנתית, כך שקיום המבחן במועדו משמש עוגן חשוב בתכנון הלמידה השנתית. סיום פרשת כי תצא בפסח מאפשר להשלים כסדר את פרשת כי-תבוא, את פרשות הברית, וכך לסיים את החומש בסוף כיתה ו'. מעמד זה של סיום חמישה חומשי תורה בכיתה ו' חשוב מאין כמותו. הוא מהווה נקודת שיא של שנות הלימודים בבית הספר היסודי, ומשתלב כנדבך חשוב במסיבות הסיום של כיתה ו'. המתווה המפורט לתכנית הלימודים לחומש דברים נמצא באתר "ללמוד וללמד".

מנהלים ומורים יקרים, תכנון נכון של הלימוד בתורה מתחיל בראשית חודש אלול. לימוד מסודר של ארבעה שיעורי תורה בשבוע, שיעור אחר שיעור, מהווה די והותר זמן ללימוד מסודר של הספר, כולל שיעורי חזרה וסיכום. עלינו להקפיד כי תכנון זה קיים וכי אנו מתנהלים לפיו בכל חודש.

מצ"ב נקודות מרכזיות להכוונה לקראת המבחן.

1. המפרט וחלקי המבחן

להלן קישור [לאתר ראמ"ה](#).

להלן קישור לדף [תכנית הלימודים לספר דברים באתר "ללמוד וללמד"](#).

באתר ראמ"ה תמצאו גם מבחני מדף משנים קודמות. להלן קישור [למבחני מדף](#).

חלק א - "ושננתם לבניך"

חלק זה נעשה בחומש סגור, ומשקלו 10% מהמבחן.

התלמידים יידרשו לדעת שלשה דברים:

א. שמות הפרשות בחומש דברים - השלמת שמות של הפרשות בחומש דברים לפי סדר.

ב. פסוקים בעל פה – התלמידים ישלימו מילים חסרות מתוך פסוקים. הפסוקים – מתוך רשימת הפסוקים לידיעה על פה המופיעה בתכנית הלימודים.

ג. כתב רש"י - התלמידים יקבלו קטע קצר בן מספר מילים בכתב רש"י, ויכתבו אותו בכתב רגיל.

חלק זה אורך זמן קצר בלבד. לאחר השלמת חלק זה המופיע בדף הראשון, ימסרו התלמידים את דף זה למורה, ויעברו להמשך המבחן בחומש פתוח.

חלק ב – התורה ומשמעותה

חלק זה מהווה 70% מהמבחן.

בחלק זה של המבחן התלמיד רשאי להיעזר בחומש עם פירוש רש"י.

בחלק זה 10-12 שאלות, כאשר במרכזן ידע של נושאים, אירועים מרכזיים והכרת המצוות בספר. התלמיד יתבקש להשיב על שאלות, להכיר מושגים, לזהות פרטים, לבאר פסוקים וכיו"ב. בכך משקף המבחן דגש מרכזי בלימוד - **ידיעת התכנים בחומש והבנתם**.

במבחן גם נכלל מרכיב של **מיומנויות**. מסמך המיומנויות השלם מופיע [בתכנית הלימודים באתר](#). במבחן יידרשו התלמידים בעיקר לאיתור פרטים ומענה מתוך התבוננות בקטע נתון, ציטוט, וביאור מילים. רשימת המיומנויות נדרשת מופיעה במפרט באתר ראמ"ה.

דוגמאות לשאלות חלק ב:

1. כלב בן יפונה

עיינו בפרק א פסוקים לד-לט

בפסוקים אלו מתאר משה שכר שקיבל כלב בן יפנה

א.. מהו השכר שאותו קיבל?

ב. כתבו בלשונכם - מדוע קיבל שכר זה?

2. נביא השקר

פרק יג פסוקים ב-ו

א. מתי אסור לשמוע לדברי נביא, אפילו אם נתן מופת, והמופת התקיים?

ב. כיצד יתכן שמופת שנותן נביא שקר יכול להתקיים?

לחילופין ניתן לשאול:

ב. צטט את הפסוק בו התורה מסבירה כיצד יתכן שמופת שנותן נביא שקר יכול להתקיים.

לרוב השאלות ישנן כותרות, וכן הפניה ברורה לפסוקים, ועדיין – נדרשת מהתלמידים היכולת להתמצא באופן כללי בפרקים שנלמדו, והכרה כללית של הנושאים.

המבחן הוא עם חומש פתוח אולם לא בכל שאלה צריך להשתמש בחומש. יש שאלות שהתלמידים יכולים לענות עליהם מתוך ידיעה וזיכרון ("שליפה").

לדוגמה:

1. מהם סימני הטהרה של הבהמות המותרות באכילה?

2. מהי מצוות הענקה לעבד?

חלק ג - רש"י

השאלות על פרושו של רש"י מהוות פרק בפני עצמו במבחן, תהיינה בו כ-5, והוא מהווה 20% מציון המבחן.

שאלות רש"י הינן על דיבורי המתחיל מתוך המפרט המופיע בתכנית הלימודים.

דברי רש"י יצוטטו במבחן, או שהתלמידים יופנו אליו, אין צורך להכיר את דברי רש"י על פה.

לדוגמה:

בפירושו לפרק יד פסוק א כותב רש"י:

"לא תגדדו לא תתנו גדידה ושרט בבשרכם על מת כדרך שהאמוריים עושין, לפי שאתם בניו של מקום ואתם ראויין להיות נאים ולא גדודים ומקורחים"

א. כתבו בלשונכם - מהו איסור "לא תגדדו" לפי פירוש רש"י?

ב. מהו הטעם של האיסור?

שאלות "לב-לדעת"

במבחן הארצי קיימות מזה מספר שנים "שאלות לב-לדעת", שאלות העוסקות בערכים ובמידות הרלוונטיים לחיי התלמידים. מגמה זו תימשך גם השנה במבחן הארצי, נמשיך לשאול שאלות בסגנון זה, מתוך מגמה של חיזוק העיסוק במידות וערכים בהוראת התנ"ך בכיתה.

חלק מ"שאלות לב-לדעת" הן ביסודן שאלות **הבנה** של הפסוקים (ר' להלן -השאלה על "נסי המדבר") או של רש"י. בשאלות אלו עצם **העיסוק הלימודי בתכנים המציפים ערכים ומידות**, הוא חלק מהתהליך החינוכי. חלק מ"שאלות לב-לדעת" מצריכות **מחשבה אישית** (השאלה על "שמע ישראל") או **יישום** הנלמד בחיי המעשה (השאלה על "פרשת המלך") כתורת חיים. שאלות אלו מעוררות את התלמיד מחשבתית ורגשית לעיסוק בערכי התורה.

נְסִי המדבר

עיינו בפרק ח', פסוקים א'-ו'.

א. כתבו שני נסים שעשה ה' לבני ישראל במדבר, לפי פסוקים אלה.

ב. לפי פסוק ג', מה למדו בני ישראל במהלך המסע במדבר?

- ☐ שמזונו של אדם תלוי בעבודת כפיו.
- ☐ שמזונו של אדם תלוי ברצונו של ה'.
- ☐ שמזונו של אדם אינו צריך להיות לחם בלבד.
- ☐ שמזונו של אדם תלוי בתנאי המקום שבו הוא נמצא.

שמע ישראל

המדרש מספר על רבי עקיבא שכאשר באו הרומאים להוציא אותו להורג, הוא קרא את קריאת שמע. מה הביע רבי עקיבא בקריאת פסוק זה דווקא?

המלך

בכיתה ו' בבית ספר מסוים נערכו בחירות לראשות ועד הכיתה.

איזו מידה חשובה יכול ראש הוועד ללמוד מפרשת המלך?

להלן [קישור](#) למכתב על מקומו של "לב לדעת" בהוראת תנ"ך באופן כללי, ודוגמאות נוספות לשאלות.

2. הכנת התלמידים

מבחינים ארציים הם מבחינים שהילדים לא מורגלים בהם – הן בכמות הפרקים לבחינה, והן בצורתו ובסגנונו. אין זה אומר שהמבחן קשה, אך יש להכין את הילדים ברמה הטכנית - הכנה קצרה וסמוכה למבחן - על מנת שלא יופתעו.

היקף המבחן:

- המבחן הוא על מספר רב של פרקים, דבר שהתלמיד אינו מורגל בו.
- המבחן בספר פתוח ולפיכך נדרש התלמיד למיומנות **הדפדוף וההתמצאות**. צריך להרגיל את הילדים לאורך השנה לדפדף מפעם לפעם בין דפי הספר, להשיב לשאלות רוחב ולאתר נושאים ופסוקים. עם זאת, ללא מעט שאלות ניתן להשיב מתוך ידיעה ושלילה, ואין צורך לדפדף בכל שאלה.

מבנה המבחן:

- המבחן ערוך באופן שבו כל שאלה כתובה בעמוד נפרד, מה שיוצר מראה של מבחן ארוך. אולם בפועל, זהו מבחן של כ-15 שאלות, ויש די והותר זמן לכל תלמיד לסיים אותו.
- דבר מובנה בשאלות המבחן הארצי הוא נושא הסעיפים. המבחן נראה ארוך וגדול בגלל שכל שאלה כתובה בנפרד ולשאלות רבות יש מספר סעיפים.
- יכולות להופיע שאלות שיש להם נושא, קו מקשר, המופיע בהדגשה בכותרת השאלה. לדוגמה: "שכר ועונש", או "שבחה של ארץ ישראל".
- לעתים, בראש השאלה תופיע הפניה למקור. יתכן כי באחד הסעיפים תהיה הפניה למקור נוסף.

3. התוצאות

מבחן ארצי איננו מבחן מיצ"ב. התוצאות שלו אינן מכוילות, ולכן אין לו ערך השוואתי לעומת ההישגים בשנים עברו. אי אפשר ללמוד מתוצאות מבחן ארצי אם בית ספר "התקדם" או "נסוג".

אפשר ללמוד ממנו לגבי הידיעות ויכולת התלמידים בשנה נתונה. השימוש המרכזי בו הוא ביכולת ניתוח התוצאות והפקת לקחים ומסקנות אודות ההוראה והלמידה בבית הספר, בתחומים אלו נוציא חומרים והנחיות שיסייעו לכם לנתח את התוצאות ולהפיק מהם לקחים אותם תוכלו ליישם אפילו במהלך שנה זו באותה כיתה, ובוודאי בשנים הבאות.

אנו ממליצים בחום להיפגש עם **מדריכי התנ"ך** במהלך השנה בכדי לבנות את תהליך הלמידה כראוי. פגישה נוספת עם המדריכים, לאחר המבחן, תסייע בניתוח תוצאות המבחן בכדי לרווח נחת מנקודות ההצלחה, ולשפר את ההוראה במקומות הנדרשים.

בנוסף, אנו ממליצים למורי כיתות ו' להצטרף לפורום מורי כיתות ו' ובו תוכלו לקבל רעיונות, הצעות לשיעורים ולעקוב אחר ההתקדמות לאורך תכנון שנתי.

כמו כן במסגרת ההשתלמויות למורי תנ"ך מתקיימת השתלמות ייעודית למורי כיתות ו' בחומש דברים. ראו פרטים באתר "ללמוד וללמד".

לאחר המבחן נבקש מכל בית ספר לשלוח לנו מספר תובנות ומסקנות הנוגעות להוראה שלו בעקבות המבחן. כאמור, מספר מצומצם של בתי ספר יוזמנו למפגש פיקוח ארצי ללימוד תוצאות המבחן, ולהצגת המסקנות שהופקו על ידי צוות בית הספר לשיפור ההוראה והלמידה. בתי ספר אלו יקבלו הודעה על כך לפני המבחן.

בהצלחה לכולם בלימוד התורה, באהבת התורה, ובמבחן.

יאיר ליברמן
מדריך תנ"ך ארצי

ד"ר איילת סיידלר
מפמ"ר תנ"ך